

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

*Випуск наукового збірника присвячений 450-річчю
Пересопницького Євангелія*

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Рівне – 2011

ББК 63.3(4Укр)
А–43
УДК 94(477)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на III Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 7-8 грудня 2011 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Остріг).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Столос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 25 листопада 2011 р.*

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ

За цей же термін купили товарів на 41226 руб. 19 коп., на 1 січня 1870 р. реалізували товару на 34141 руб., залишок – 10326 руб.77 коп., валовий прибуток 3241 руб. 78 коп. Витрати були такі:

- митні збори та страхування 272 руб. 91 коп.
- оренда, опалення та освітлення приміщення 564 руб. 54 коп.
- винагорода двом членам Ради, які завідували торгівлею, 676 руб. 55 коп.
- утримання прикажчиків та робітників 1129 руб. 70 коп.
- на контору 138 руб. 92 коп.
- інші витрати 54 руб. 42 коп.

Усього: 2837 руб. 08 коп. [2, с. 67].

5 жовтня 1869 р. в залі Дворянського зібрання (Хрещатик, 16) відбулися загальні збори членів-засновників товариства споживачів. Після обрання нових членів Ради почалося обговорення питання про розподіл прибутків.

Баллін з приводу цього зібрання надрукував статтю, де назвав основні проблеми, які стояли перед усіма українськими товариствами того часу

- Рада мала недостатньо наявних коштів і змушена була вести торгівлю тільки бакалійними товарами.

- Пайовики виступили проти ринкових цін і брали товар в кредит.

- Більшість пайовиків чекала високих процентів на свій пай, але 8 лютого 1870 року Рада ухвалила рішення обмежити % на капітал до 6%.

У діяльності Київського товариства майже з початку його існування почали проявлятися ті негативні риси, які були характерними майже для всіх товариств тієї доби:

- збори не відбуваються, бо неможливо залучити хоча б 1/5 кількості членів;

- нарікання на якість товарів, їхню ціну, асортимент («треба торгувати дровами, м'ясом, зеленню, живою птицею»).

Рада боїться конкуренції купців. Ні Лобко, ні Гнилосиров не мають достатнього досвіду ведення торгівлі. Маючи тільки 10 тисяч руб. капіталу, вони закупили на 6 тисяч руб. чаю, який погано реалізовувався, і такі приклади були ще.

Але головною проблемою став розподіл прибутків.

Київське товариство у 1870 р. приймає новий статут, згідно з яким всіма справами займається не Рада, а правління.

1 та 8 лютого 1870 р. загальні збори пайовиків заслухали звіт про хід справ за 1869 рік і обрали ревізійну комісію.

У вересні 1870 р. була проведена ревізія товариства та обрані нові розпорядження. У листопаді була відкрита третя лавка на Хрещатику, але це не врятувало справи товариства.

Щоденна виручка в крамницях упала до 8-10 рублів. Нестача росла і досягла 1213 руб. 05 коп. 311 рублів пішли на покриття прострочених боргів.

У «Сборнике материалов об артелях в России» стосовно Київського споживчого товариства зазначалося, що (мовою оригіналу) «дела его в 1871 г. были очень печальны и представляли собою запущенность, дефицит и безконтрольность... Студенты университета, как люди, занятое своим делом, не могли всецело посвятить себя товариществу» [6, с. 160].

У 1872 р. знову переобрали членів Ради з викладачів університету. Рада, окрім економічних порад як виправити справи, звернулася до членів товариства. У заяві, яку прийняла Рада, наполягалось, що «співчутливе відношення до товариства буде являти собою не тільки матеріальну користь для самих членів-засновників, але і їх моральний обов'язок.

Останнє повідомлення про діяльність Київського товариства споживачів було надруковано в газеті «Киевлянин» 1 квітня 1872 р. № 40.

Київське споживче товариство, розпочавши діяльність наприкінці 60-х рр. XIX ст., не виконало своїх завдань щодо задоволення потреб населення в товарах першої необхідності та забезпеченні економічної вигоди пайовиків від користування його послугами. Проте, хоча воно припинило існування, його досвід, як і інших подібних товариств того періоду, сприяв інтенсивному розвитку кооперації у майбутньому. Воно привернуло увагу багатьох вчених і громадських діячів до кооперативної ідеї. Серед них був і Микола Іванович Зібер – перший голова Ради Київського споживчого товариства. У числі керівників Київського споживчого товариства були М. Драгоманов, В. Антонович, інші видатні діячі.

Джерела та література

1. Височанський П. Коротка історія кооперативного руху на Україні / П. Височанський. – Харків : Друкарня-літографія «Червоний шлях», 1925. – 52 с.
2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху: із праць історично-філософич. секції НТШ / І. Витанович. – Нью-Йорк : Т-во укр. кооперації, 1964. – 624 с., іл.
3. Зібер Н. И. О потребительных товариществах / Н. И. Зібер // Киевлянин. – 1869. – № 17. – С. 1–2.
4. Зібер Н. И. Потребительские общества / Н. И. Зібер. – К., 1869. – 48 с.
5. Киевлянин. – 1869. – 18 червня. – № 71. – С. 4.
6. Сборник материалов об артелях в России: Потребительские общества. – СПб. : Типография Майкова, 1875. – Вып. 3. – 400 с.
7. ЦДАУ. – Ф. 442, Опис 47. – Справа 348. – Арк. 1–12.

УДК 94(477.811.82)

Шмид Олександр

РОЛЬ ПІДДАНСТВА В КОЛОНІЗАЦІЙНОМУ РУСІ НІМЦІВ ТА ЧЕХІВ НА ВОЛИНІ ПОРЕФОРМЕННОГО ПЕРІОДУ

Стаття присвячена дослідженню місця підданства німецьких та чеських колоністів в переселенському русі у Волинську губернію.

Ключові слова: переселенський рух, Волинська губернія, колонії, національна політика.

Статья посвящена исследованию места подданства немецких и чехских колонистов в переселенческом движении в Вольнскую губернию.

Ключевые слова: переселенческое движение, Вольнская губерния, колонии, национальная политика.

The article is devoted to studying the place civil of the german and chehs colonists in the resettlement movement on Volyn province.

Key words: migration movement, Volyn province, colonies, national policy.

Українська держава відзначається етнічною різноманітністю населення, на її економічний та культурний поступ здавна справляли вагомий вплив етнічнонаціональні процеси. Гідне місце серед національних меншин, що заселяють територію нашої держави, з другої половини XIX ст. посіли жителі чеського та німецького походження. Звернення до етнічної історії України, зокрема й до вивчення історичного минулого чеської національної меншини, не лише викликає значний науково-теоретичний інтерес, а й має вагомим практичне значення.

Заселення чехами та німцями земель Волинської губернії із перших років розгортання процесу було предметом постійної уваги з боку місцевої влади та царського уряду. Зацікавлення чеським та німецьким питаннями та державна підтримка колонізації покликали до життя вихід ряду статистичних збірників та праць монографічного характеру в останній третині XIX ст., що включали значні масиви інформації про особливості чеської та німецької колонізації регіону, формування системи землеволодіння та віхи культурно-релігійного життя переселенців [2; 3; 5]. У 20-х рр. XX ст. проблематика німецької та чеської трудової імміграції на територію Російської імперії розроблялась вченими Всеукраїнської Академії Наук. Доба незалежності України покликала до життя нові дослідження даної проблематики, зокрема, праці Суліменка [16], Шпиталенко [21], Ю. Поліщука [11], М. Бармака [1], в яких певне місце зайняло й питання підданства у розвитку господарської колонізації Волині.

Вже з другої половини XIX ст., коли колонізаційний рух німців набув масового характеру, а чехів – тільки розпочинався, питання прийняття / неприйняття переселенцями російського підданства справляло вагомий вплив на ставлення з боку місцевої влади та еволюцію національної політики уряду в цілому.

Звертаючись до даних офіційної статистики, фіксуємо, що на 1861 р. німецькі колоністи Волинської губернії серед усіх переселенців 9 313 чол. (68 %) були вихідцями з Царства Польського і мали російське підданство, 4 392 чол. (32 %) – емігрували з Західної Європи [2, с. 167].

Німецькі переселенці, що перебували в іноземному підданстві, мали певні труднощі в користуванні землею та в її придбанні (обмеження фактично були зняті законами від 19 лютого 1861 р. та 28 жовтня 1867 р.). Оскільки певний час іноземні піддані користувались рядом привілеїв, німецькі переселенці, особливо в 1860–1870-х рр., не поспішали приймати російське підданство. У цей час лише 3 % німців Волині стали підданими Російської імперії та приписувались до місцевих громад, 67 % проживали по паспортах Привіслінських губерній, інші 30 % – по іноземних паспортах. На 1882 р. лише 24,1 % німців-колоністів Волинської губернії прийняли російське підданство, Київської – 40,1 %, Подільської – 52,5 % [13, с. 39–41]. Дещо забігаючи наперед, відзначимо, що згодом небажання більшості німецьких колоністів приймати російське підданство послужило серйозним аргументом для звинувачень з боку царського уряду в «мирному завоюванні Росії».

У 1883 р. 79 % волинських німців були підданими Російської імперії, інші 21 % залишались іноземними підданими. Аналізуючи розвиток системи землеволодіння поселенців, відзначимо, що в цьому році німецьке землеволодіння в губернії становило 483 048 дес. землі (іноземні піддані – 320 178 дес., у російських підданих приватної та орендованої землі було 162 870 дес.) [7, с. 664].

У вересні 1885 р. імператор Олександр III затвердив Особливу комісію для розробки заходів щодо припинення напливу іноземних переселенців у західні прикордонні губернії імперії, яку очолив заступник міністра внутрішніх справ сенатор В. Плеве. В результаті діяльності комісії 14 березня 1887 р. були прийняті «Правила відносно набуття іноземцями у власність або у тимчасове володіння нерухомого майна в деяких губерніях західної смуги Росії», затверджені імператором. Правила забороняли в губерніях Царства Польського, Північно-Західного та Південно-Західного краю іноземним підданим набувати будь-якими способами поза портовими та міськими поселеннями права власності, оренди і користування нерухомим майном [6, с. 578–581].

Волинський губернатор Є. Янковський, що був активним противником іноземної колонізації, пропонував досить радикальні рецепти для покінчення з німецьким переселенським рухом на територію регіону: повністю заборонити вихідцям із будь-яких іноземних держав право на постійне оселення та придбання землі в південно-західних губерніях; виселяти з регіону за межі імперії всіх іноземних підданих, а тих німців, що прийняли російське підданство – переселяти до Сибіру та інших східних губерній. Також керівник Волинської губернії виступав за заборону німцям переселятись з одних колоній в інші, посилення поліцейського нагляду за колоністами та закриття молитовних будинків баптистів [17, арк. 113–114].

Деякі пропозиції волинського губернатора отримали схвалення уряду та імператора і були враховані про розробці нових обмежувальних правил, спрямованих головним чином проти німецьких колоністів. Дані правила були розроблені тією ж комісією під керівництвом В. Плеве і набули сили закону 15 червня 1888 р. під назвою «Правила про влаштування побуту іноземних поселенців, що не прийняли російського підданства, які влаштувались в губерніях Київській, Подільській і Волинській». Відповідно до даного документу, ті іноземні поселенці, котрі не прийняли російського підданства, були зобов'язані виконувати всі повинності на аналогічних умовах, що й місцеві селяни, приписані до волостей, але не мали права брати участь у волосних сходах. Всі іноземні поселенці підлягали чіткому поліцейському нагляду. Німецькому та чеським колоністам заборонялось переселятись з одних колоній в інші [18, арк. 80–85]. Фактично дані правила поклали кінець привілейованому статусу німців та чехів на Волині, зобов'язали їх відбувати повинності та сплачувати державні податки на рівні з місцевим українським населенням.

В рамках обмежувальної політики щодо німецьких колоністів Олександр III підписав 14 березня 1892 р. Указ «Про встановлення тимчасових правил відносно оселення у Волинській губернії осіб неросійського походження». Цей указ, що стосувався окремо Волинської губернії і мав чітко виражений антинімецький характер, забороняв усім іноземним вихідцям, зокрема й тим, що прийняли російське підданство селитися в межах Волинської губернії поза міськими поселеннями та набувати у власність землю й нерухомість на цій території. Волинському губернатору надавалось право виселяти в адміністративному порядку осіб, що поселилися на території краю поза міськими поселеннями всупереч встановленим правилами заборони [14, с. 220–222].

Враховавши інтереси поміщиків Південно-Західного краю, генерал-губернатор ініціював вихід нових правил, які забороняли можливість придбання нерухомого майна лише новим переселенцям. 19 березня 1895 р. імператор Микола II затвердив «Правила про влаштування побуту іноземних поселенців, що не прийняли російське підданство, які влаштувались в губерніях Київській, Подільській і Волинській». Даний документ підтверджував обмеження, прийняті указом 14 березня 1892 р., проте дозволяв розширювати земельну власність тим колоністам, що оселились на Волині до виходу Правил, та їхнім спадкоємцям за законом. Як і в правилах 14 березня 1892 р., волинський губернатор був уповноважений висилати осіб, що будуть набувати майно у власність всупереч заборонам [15, Т. IX, 1986 – 1987].

Щоб уникнути виселення та мати можливість володіти земельною власністю, німці почали масово переходити в російське підданство у 1880–1890-х рр., демонструючи таким чином відданість російській державі. Якщо на 1882 р. 76 % волинських німців були в іноземному підданстві, то до 1903 р. кількість німецьких колоністів, що не прийняли російського підданства, зменшилась до 4,3 % (всього 6 114 чол.) [20, арк. 82].

А. Ліпранді критикував російське законодавство, яке давало змогу німцям, що прийняли російське підданство, зберегти земельні володіння та можливість проживати на території імперії. Автор також припускав, що німці могли пред'явити Росії претензії на Привіслінські та західні губернії, в яких значну частку населення складали німці [8, с. 12, 72]. Натомість, генерал-губернатор О. Ігнат'єв вважав, що поселенці, які прийняли російське підданство, не викликають занепокоєння і доцільно пролонгувати їхні договори на оренду землі, зрівняти у правах з місцевим населенням. Нешкідливими для русифікації Волині іноземців, що прийняли російське підданство, вважали і члени Комітету Міністрів, виступаючи за продовження можливості розвитку їхнього землеволодіння [20, арк. 3–4, 49].

Рейхсцанцлер Німецької імперії Отто фон Бісмарк наприкінці XIX ст. висловлювався про німців, що переселились до Російської імперії наступним чином: «Невдовзі вони стануть російськими підданими і своєю старанністю та благоустроєм будуть примножувати без сумніву економічну могутність Росії. Для Німеччини вони як повноправні громадяни і платники податків назавжди втрачені» [12, с. 105].

На думку автора, волинські німці, самі цього не бажаючи, могли все ж становити певну небезпеку для Російської імперії в разі збройного конфлікту з Німеччиною. Німецькі селяни та ремісники, що оселилися на землях Волині та залишилися у німецькому підданстві, числились в запасі чи ополченні німецької армії і в разі війни були б зобов'язані воювати на боці Німецької імперії. Ті ж колоністи, які прийняли російське підданство, цілком можливо, надали б німецькому війську припаси, транспорт і досвідчених провідників. Фактично волинські німці стали заручниками протистояння між Німечкою та Російською імперіями й на початку XX ст. були значно обмежені у свободі землекористування та суспільно-політичної діяльності, частина була змушена емігрувати за межі Волинської губернії напередодні війни.

Якщо німці досить неохоче приймали російське підданство, то більшість чехів, що осіли на Волині у 1867-70-х рр., прийняли підданство Російської імперії в перші роки проживання на Волині.

Керуючись необхідністю продажу поміщицьких земель, витіснення польсько-католицького елемента з Волині та переконавшись в працелюбності й законслухняності чехів, Олександр II 10 червня 1870 р. затвердив Постанову Комітету Міністрів «Про оселення чехів на Волині» [19, арк. 29]. Постанова дозволила чехам спрощену процедуру прийняття російського підданства (не потрібні були особливі поліцейські свідчення про благонадійність). Даний акт також звільняв поселенців від сплати казенних податків та виконання громадських повинностей на 5 років з моменту прийняття російського підданства та гарантував свободу віросповідання. В 1871 р. було прийняте Положення уряду, що звільняло чехів, які прийняли російське підданство, від сплати грошового мита при купівлі земель у польських поміщиків. Спочатку його дія була поширена на Волинь, а в кінці 1871 р. також на Київську і Подільську губернії [11, с. 520].

В 1870-х рр. масового характеру набув процес переходу чеських переселенців у російське підданство. Прийняття чехами російського підданства було викликане переважно бажанням уникнути труднощів з придбанням землі у власність. Більшість чехів прийняла російське підданство з 1870 по 1877 рр., нерідко чехи приймали підданство Російської імперії цілими селами. За даними О. Забеліна на 1882 р. у Волинській губернії нараховувалось 17 866 чол. чехів, котрі прийняли російське підданство (93 % усіх чеських поселенців) [3, с. 170].

Згідно з даними 1884 р. чисельність чеського населення Волині становила 19 304 чол. Російське підданство прийняли на цей час 17 764 чол. (93 %), лише 1 540 чол. залишалися в іноземному підданстві (7 %). У 1903 р. на Волині за офіційними даними проживало 19 215 чол. чехів (17 774 чол. – російські піддані, 1 441 чол. – іноземні піддані). Чисельність чеських родин становила 3 562 (3 279 сімей – російські піддані, 283 – іноземні піддані) [22, с. 108].

Якщо на початковому, найінтенсивнішому етапі переселенського руху абсолютна більшість чехів оселялась на Волині у сільській місцевості, то після набуття сили закону правил 14 березня 1892 р., коли іноземцям, навіть російським підданам, заборонялось на Волині селитись за межами міст, почала зростати кількість чехів у міських центрах регіону. До волинських міст переселялись представники інтелігенції: вчителі, музиканти, архітектори, а також кваліфіковані робітники, працівники залізниць, інженери. Чеські робітники були представлені у цукровій, винокурній, борошномельній галузях виробництва [4, с. 99–103]. Якщо більшість чеських селян прийняли російське підданство, то чеські громади, куди входили підприємці, інтелігенція та робітники, переважно залишались в австрійському підданстві.

Підсумовуючи аналіз процесу переходу німецьких та чеських поселенців Волинської губернії пореформеного періоду в російське підданство, приходимо до висновку, що він займав одне з визначальних місць у правовому режимі переселенського руху та в умовах землеволодіння й землекористування на території регіону. Якщо більшість чехів стали підданими Російської імперії в перші роки господарювання на Волині, то німецькі колоністи досить неохоче змінювали підданство, що зрештою вплинуло на погіршення відповідної урядової політики та звинувачення останніх у «мирному завоюванні» Росії.

Джерела та література

1. Бармак М. В. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796–1914 рр.) : розселення, господарське життя, міграції / Микола Валентинович Бармак. – Тернопіль, 1999. – 208 с.
2. Воронин А. Об иностранных поселенцах в Юго-Западном крае / Андрей Воронин. – Б. м., б. г. – 23 с.
3. Забелин А. Военно-статистическое обозрение Волынской губернии / Александр Забелин. – К. : Типография Штаба Киевского военного Округа, Ч. 1. – 1887. – 365 с.
4. Ковба Ж. М. Чеська еміграція на Україні у другій половині XIX – на початку XX сторіччя : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.03 / Жанна Ковба. – Львів, 1974. – 222 с.
5. Крыжановский Е. М. Чехи на Волини / Крыжановский Е. М. – СПб. : Синодальная типография, 1887. – 160 с.
6. Летопись текущих событий. Именной Высочайший указ Правительствующему Сенату // Волыньские епархиальные ведомости. – 1887. – № 17. – С. 578–581.
7. Летопись текущих событий. Число Немцев на Волини // Волыньские епархиальные ведомости. – 1883. – № 22. – С. 664–665.
8. Липранди А. П. Германия в России / А. Липранди. – Харьков : Мирный труд, 1911. – 148 с.
9. О немцах-колониатах // Жизнь Волини. – 1910. – № 149. – С. 2–3.
10. Поліщук Ю. Переселення чехів на Волинь (друга половина XIX – початок XX століття) / Юрій Поліщук // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Історичні науки : зб. наук. праць / Гол. ред. В. С. Степанков. – Кам'янець-Подільський, 2001. – Т. 6 (8). – С. 516–524.
11. Поліщук Ю. М. Німці Волині в кінці XVIII – на початку XX століття : політико-правовий аспект / Ю. М. Поліщук, О. Г. Суліменко / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; Державний агроєкологічний університет. – Житомир : Волинь, 2004. – 164 с.
12. Праксенталер Б. Немцы на Волини / Бенедикт Праксенталер // Житомир в історії Волині і України : тези всеукр. наук. краєзн. конф., (Житомир, 7–10 вересня 1994 р.) / Виконком Житомирської міської Ради нар. деп., Житомирське наук.-краєзн. тов. досл. Волині [та ін.]. – Житомир : ЖО СЖУ, 1994. – С. 104–105.
13. Рудченко И. Записка о землевладении в Юго-Западном крае. Обзор законодательства и фактического положения / Иван Рудченко. – К. : Типография Штаба Киевского Военного Округа, 1882. – 180 с.
14. Сборник узаконений и распоряжений по землевладению в Западных губерниях с решениями Правительствующего Сената / Сост. Т. Рафальский. – К. : Типо-лит. Высочайше утв. Т-ва И. Н. Кушнерев и К^о, 1895. – 250 с.
15. Свод законов Российской империи, дополненный по продолжениям 1906, 1908, 1909 и 1910 гг. и позднейшими узаконениями 1911 и 1912 гг. : неофиц. изд. / Сост. Н. Е. Озерецковский, П. С. Цыпкин ; Под ред. А. А. Добровольского. 2-е изд. – СПб. : Законоведение, Кн. 2. – Т. V – IX. – 1913. – 2756 с.
16. Суліменко О. Г. Німці Волині (кінець XVIII – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.05 «Етнологія» / О. Г. Суліменко. – К., 2002. – 16 с.
17. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі ЦДАК). – Ф. 442. – Оп. 618. – Спр. 261.
18. ЦДАК – Ф. 442. – Оп. 617. – Спр. 114.
19. ЦДАК – Ф. 442. – Оп. 617. – Спр. 128.
20. ЦДАК – Ф. 442. – Оп. 702. – Спр. 98.
21. Шпиталенко Г. А. Соціально-економічне і духовне життя чехів Волині (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / Шпиталенко Галина Андріївна. – К., 2003. – 198 с.
22. Шмид О. П. Зміни в етнічній структурі населення та розвиток поземельних відносин у Волинській губернії другої половини XIX – початку XX ст. : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / Олександр Шмид. – К., 2010. – 243 с.

УДК 93/94:61

Безлущька Олена

ЕПІДЕМІЇ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА БОРОТЬБА З НИМИ

В статті проаналізовано історію боротьби з епідеміями у Новоросійському краї наприкінці XIX – на початку XX століття. Визначаються основні досягнення, які були зроблені в означений період. Підкреслюється той факт, що талановита діяльність земських лікарів створила умови для розвитку протиепідемічних заходів на півдні України.

Ключові слова: епідемія, земські лікарі, протиепідемічні заходи.

В статтю проаналізовано історію боротьби з епідеміями в Новоросійському краї в кінці XIX – в началі XX століття. Визначаються основні досягнення, котрі були зроблені в даний період. Підкреслюється той факт, що талановита діяльність земських лікарів створила умови для розвитку протиепідемічних заходів на юге України.

Ключевые слова: эпидемии, земские врачи, противоэпидемические мероприятия.

The article analyzes the history of epidemic fighting in the Novorossiysk region in the end of the XIXth – beginning of the XXth century. The main achievements of this historical period are defined. The author attracts attention to the fact that talented work of county doctors led to the development of antiepidemic measures in the south of Ukraine.

Key words: epidemic, county doctors, antiepidemic measures.

Історія медичної науки, відношення людини, суспільства і держави до смерті та хвороб у різні історичні епохи, впливи організації медичної справи на природній рух населення, соціальну роль медицини та лікарів є важливим напрямком сучасних історичних досліджень. Особливе місце займає епідеміологія – наука про виникнення, шляхи поширення та профілактику гострозаразних хвороб, – адже саме зараз зустрічаються випадки спалаху давно забутих епідемій, а отже використання протиепідемічного досвіду XIX – початку XX ст. може бути корисним і сьогодні. Важкий матеріальний і житловий стан, антисанітарна ситуація, в якій у ті часи змушені були жити народні маси, та низька санітарна культура зумовили високу захворюваність, загальну і дитячу смертність, масову появу епідемій (холера, тиф, малярія), дитячих інфекцій, розповсюдження соціальних хвороб (туберкульоз, сифіліс, трахома). Вони не оминили і Новоросійське генерал-губернаторство, до якого належала територія сучасної Херсонської області.

Мета даного дослідження – проаналізувати історію боротьби з епідеміями у Новоросійському краї наприкінці XIX – на початку XX ст.. Адже місцева адміністрація досягла значних результатів у ліквідації осередків хвороб та їх викориненні. Саме тому у перші роки радянської влади та в повосенний період санітарно-протиепідемічна служба Херсонщини вважалася однією з передових в Україні, що і зумовлює актуальність даної теми.

Історію протиепідемічної діяльності на півдні України у дореволюційний період досліджували у першу чергу самі лікарі-епідеміологи.

Так, санітарний лікар Херсонського повіту О. В. Корчак-Чепурківський виконав змістовну дисертаційну працю «Матеріали для вивчення епідемії дифтерії в Росії» (1898), в якій проаналізував розповсюдження дифтерії у сільського населення Херсонського повіту від 1870 до 1889 рр., прослідкувавши

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Федоришин Микола ПЕРЕСОПНИЦЬКИЙ РУКОПИС НА ШЛЯХУ ДО ІВАНА МАЗЕПИ	3
Самчук Роман ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ XVI ст.	4
Чекурков Василь ГОНЧАРНІ КЛЕЙМА НА ПОСУДІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ	6
Петраускас Римвидас МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV–НАЧАЛЕ XVI вв.	9
Блануца Андрій МАЄТКОВІ СТАТКИ УКРАЇНСЬКОГО КНЯЗЯ XVI СТ. ЗА ДАНИМИ ІНВЕНТАРЯ 1558 РОКУ	10
Степанов Дмитрій «ОБЩЕРУССКОЕ» И АВТОНОМИСТСКОЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОТОНАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ УКРАИНСКОЙ ЭЛИТЫ В СЕРЕДИНЕ – ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XVII в.	12
Васильєва Ольга ГОСПОДАРИ БАТУРИНСЬКОГО ЗАМКУ ТА ГЕТЬМАНСЬКОГО ДВОРУ 1 (1687-1734 pp.)	17
Засипко Мар'яна СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЕЛЯНСЬКОГО СТАНУ ЗА ПРАВЛІННЯ Д. АПОСТОЛА	21
Синяк Іван КОМПЕТЕНЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	23
Лещенко Альона ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ АРИСТОКРАТІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (кн. XVIII – поч. XIX ст.)	25
Кізлова Антоніна МОЩІ СВ. СЦМЧ. МАКАРІЯ У ДУХОВНОМУ ЖИТТІ КИЯН (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)	28
Шеретюк Руслана АНТИКАТОЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА ТЕРЕНАХ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ 30-х pp. XIX ст.	30
Щербак Надія, Щербак Ніна ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНЗУРИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	32
Казначєєва Людмила СУСПІЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ 1861 р. – ПОЧАТКУ XX ст. ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ДВОРЯНСТВА	35
Івчик Наталія ПОВСТАННЯ 1863–1864 pp. ТА ЗАХОДИ ВЛАДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОСЛАБЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	39
Постольник Ігор ОБРАЗ ПАНСЬКОЇ ВЛАДИ В СВІТОГЛЯДІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА (ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ 1860-Х-1870 pp.)	41
Прищєпа Олена КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	44
Ленченко Федір ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПОЖИВАЧІВ (1868-1873 pp.)	46
Шмид Олександр РОЛЬ ПІДДАНСТВА В КОЛОНІЗАЦІЙНОМУ РУСІ НІМЦІВ ТА ЧЕХІВ НА ВОЛИНІ ПОРЕФОРМЕНОГО ПЕРІОДУ	48
Безлуцька Олена ЕПІДЕМІЇ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА БОРОТЬБА З НИМИ	50

Потапенко Максим НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЛЕМІЦІ ПОЛЬСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1917 РОЦІ	52
Скальський Віталій МОЛДОВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ГРОМАДА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917-1918 рр.)	55
Щербак Надія ІВАН ОГІЄНКО І БОРТЬБА ЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1920 рр.)	57
Кукса Алексадр БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ПЕРИОДА УКРАИНСКОЙ ДИРЕКТОРИИ (ДЕКАБРЬ 1918-1919 гг.)	59
Кузьмин Роман РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1920 р.)	61
Сезін Сергій КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В 1920-1922 РОКАХ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АРХІВУ	65
Іценко Олександр ФЕНОМЕН «ОБНОВЛЕНСТВА» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І 20-х рр. ХХ ст.	68
Синяк Степан ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У 1921-1939 рр. (НА ПРИКЛАДІ СОЮЗУ ОСАДНИКІВ)	70
Лазуренко Валентин ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОКИ НЕПУ ЗАМОЖНОГО СЕЛЯНСТВА УКРАЇНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ТЕХНІКОЮ ТА ЗНАРЯДДАМИ ПРАЦІ	73
Бернацький Віктор АНТИРАДЯНСЬКІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНО-ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ У РЕЛІГІЙНИХ ВИЯВАХ 1930-х рр.	76
Галай Микола УКРАЇНСЬКЕ СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО У 1932 – 1939 РОКАХ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	78
Гуменюк Оксана ЗМІНИ У ПОБУТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (ВЕРЕСЕНЬ 1939- ЧЕРВЕНЬ 1941 рр.)	81
Карпуніна Тетяна ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА СРСР НАПЕРЕДОДНІ ТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	83
Фанигін Юрій ДО ПИТАННЯ ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ О.В. БОДЯНСЬКОГО В 1941 - 1943 рр.	86
Заболотна Тетяна НАСТРОЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)	88
Білоус Олександр БОЙОВІ ЛИСТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦЗАГОНУ НКДБ СРСР «ПЕРЕМОЖЦІ»	91
Рендюк Теофіл ЩОДО РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1941-1944 РОКАХ	93
Пилипович Тарас УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У СКЛАДІ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	97
Абрамчук Катерина ВИКОРИСТАННЯ ПРЕСИ У ПРОВЕДЕННІ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЕРБУВАЛЬНОЇ ПРОПАГАНДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «DEUTSCHE UKRAINE-ZEITUNG»)	99
Самборський Євгеній СПІВПРАЦЯ ПОЛЯКІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ (1944–1946 рр.)	102
Капітан Лариса ІДЕОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКВІДАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАКАРПАТТІ (ПОВОСННИЙ ПЕРІОД)	105

Бойко Вікторія АТОМНЕ ПИТАННЯ ТА ПИТАННЯ РОЗЗБРОЄННЯ В ООН: УЧАСТЬ УРСР	109
Ларькіна Людмила ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПІДґРУНТЯ ПО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУЛЬТУ У 60-ті рр. ХХ СТОЛІТТЯ	111
Юрій Шугайло НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УРСР У ДОБУ «ХРУЦОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ»	113
Конопка Володимир ОБЖИНКОВИЙ ВІНОК НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ ТА ПОДІЛЛЯ: СПЕЦИФІКА ПОБУТУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2007-2011 рр.)	115
Кузьмич Микола ЛЕГКА ТА ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1950-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х рр.	118
Середюк Марія МУЗИЧНЕ І ФЕСТИВАЛЬНЕ ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ У 1991-2009 рр.	120
Нижня Ольга ПРОБЛЕМИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ	123
Кузьбіда Малгожата ДЕМОКРАТІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ. БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ ЗМІ ЯК ЯСКРАВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА УКРАЇНІ	125
Ващенко Олена СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЕКЦІЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	127
Фурса Алла УКРАЇНА – ГРУЗІЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)	131
Круглик Катерина ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я УКРАЇНИ В КОМПІЛЯТИВНОМУ ПОРІВНЯЛЬНОМУ ЗРІЗІ	134
Давидчук Сергій УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ГУМАНІТАРНІ ЗВ'ЯЗКИ (2006-2011 рр.)	136
Безкоровайна Ольга ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	138
Сойчук Руслана РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ	141
РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
Cernenchi Eugen A MOLDAVIAN DIPLOMAT FROM THE XVI-TH CENTURY – NICOLAE BURLĂ	145
Gizicki Wojciech SECURITY - A BASIC HUMAN NEED	145
Дудко Владислав СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК AUXILIA ТА ЇХ СПРИЙНЯТТЯ У РИМСЬКОМУ ВІЙСЬКУ ЗА ЧАСІВ ПРИНЦИПАТУ (31 р. до н. е.–284 р. н. е.)	147
Лысенко Владислав К ИСТОРИИ КУЗНЕЧНОЙ СВАРКИ	149
Уваров Игорь ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ЯГЕЛЛОНОВ В ОТНОШЕНИЯХ С КРЫМСКИМ ХАНСТВОМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XV – НАЧАЛЕ XVI вв.	152
Троян Сергій ПІВДЕННОНІМЕЦЬКЕ КУПЕЦТВО В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: КОЛОНІЗАЦІЯ І ПІДПРИЄМНИЦТВО У XVI ст.	154
Лучанін Сергій РОЛЬ ПОСТАТІ РОСІЙСЬКОГО ЦАРЯ ПЕТРА I У ФОРМУВАННІ ДУХУ МОСКОВІЇ НА ПОЧАТКУ ХVIII СТОЛІТТЯ	157
Дорофеев Денис АНТИАМЕРИКАНИЗМ ВО ФРАНЦИИ: ИСТОРИЯ И СОСТОЯНИЕ	158

Трофімук Тетяна РЕКРУТСЬКІ НАБОРИ ЄВРЕЇВ У БАТАЛЬЙОНИ ВІЙСЬКОВИХ КАНТОНІСТІВ У РОСІЙСЬКІЙ АРМІЇ ХІХ СТ.: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ	162
Тарасюта Катерина ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ У 1808–1814 РР.	165
Василюк Анастасія ВІД «СОКОЛА» ДО «ПІОНЕРА»	167
Варжель Надія ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	170
Біла Олена ПОЛІТИКА КОЛОНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ (1894-1914 рр.)	171
Венгер Наталія НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ В СВІТОГЛЯДІ ТА ПОЛІТИЦІ П. А. СТОЛИПІНА: АПРОБАЦІЯ ВЛАДОЮ	173
Постоловський Руслан ПОЛІТИЧНІ МІФИ ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ІСТОРИКА АНДРЕА ОРЗОФФ, ДАТСЬКОГО ІСТОРИКА ПЕТЕРА БУГТЕ ТА РОСІЙСЬКОГО ІСТОРИКА ОЛЕКСАНДРА БОБРАКОВА-ТИМОШКІНА	180
Соловйов Віталій ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ РУМУНСЬКОГО ФРОНТУ: НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ	184
Івашко Юлія ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ГРУДЕНЬ 1918 – СІЧЕНЬ 1919 рр.)	187
Сидорик Надія ЄВАНГЕЛІСТСЬКА ЦЕРКВА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ЖИТТІ НІМЦІВ ПОЛЬЩІ (1919 – 1939 рр.)	190
Чорненький Роман ПОВСЯКДЕННА ВИРОБНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЯКІВ СТАНИСЛАВОВА У 1921-1939 рр.	192
Венгер Альберт ВИСВІТЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ ІІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА «СХІДНИХ КРЕСАХ» В МАТЕРІАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ	195
Іванченко Оксана РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ХОРВАТСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ УСТАШІВ (1929 – 1941 рр.)	197
Мигун Дмитрій ПОПЫТКИ СССР СОЗДАТЬ «СИСТЕМУ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» В ЕВРОПЕ И ОТНОШЕНИЯ С ГЕРМАНИЕЙ	198
Сай Галина ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКО-ЄВРЕЙСЬКИХ ВЗАЄМИН У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	200
Матлай Любава ПЕРЕХІД ВІД МІЖНАРОДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ ДО АКТИВНОЇ УЧАСТІ ІСПАНІЇ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЗА ПЕРШИХ ПІСЛЯФРАНКІСТСЬКИХ УРЯДІВ (1976-1982 рр.)	203
Клочак Олег ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗЛАМІ КОМУНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ	206
Санжаревський Олег ВСТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	208
Мартинчук Інна ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ М. КОВАЧА	210
Білянський Олег СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (ГРУДЕНЬ 1995 Р. – ЖОВТЕНЬ 2000 Р.): КОНСТИТУЦІЙНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ АСПЕКТИ	212
Горобець Ігор РИНОК ЗБРОЇ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН	215
Гайдукевич Анастасія РОЛЬ І МІСЦЕ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНИХ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	217

Соловей Петро НАПРУЖЕНА СИТУАЦІЯ В АФГАНІСТАНІ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	220
Киридон Алла КОСМОПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ У.БЕКА І КОНСТРУЮВАННЯ «НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» В ЄВРОПІ	222
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО	
Прищепя Богдан ПОГОРИНСЬКІ МІСТА В ЕПОХУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	226
Герасименко Олександр МІЖЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ У МІСТАХ ВОЛИНИ XVI – XVIII СТОЛІТЬ	228
Тимочко Ірина ПРОВІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	231
Цецик Ярослав ВИБОРИ ДО I ТА II ДЕРЖАВНИХ ДУМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ОСТРОЗЬКОМУ ПОВІТІ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	233
Переходько Наталія ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ У РІВНОМУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	235
Михальчук Роман РЕЄСТРАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЄВРЕЇВ РІВНЕНЩИНИ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП У ВИРІШЕННІ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ»	237
Кравчук Дмитро МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ НА РІВНЕНЩИНІ У 1941-1944 рр.	241
Булига Ірина ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЯХ ВОЛИНИ ПІД ВПЛИВОМ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ	244
Доброчинська Валентина ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ЖІНОЧА СЛУЖБА УКРАЇНІ» НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	246
Мухаровська Анна ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ М. РІВНОГО У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ	249
Павлюк Олена РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА СОВЕТСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-Х ПОЧАТКУ 50-Х РР. XX СТ.	252
Ісічук Тетяна ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40 – ПОЧАТКУ 60-Х РР. XX СТ.	254
Чура Василь РІВНЕНСЬКИЙ ОБКОМ КПУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	257
Біляковський Петро ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАСУХИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ ВОЛИНЯН (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2005-2008 рр.)	259
РОЗДІЛ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ	
Вашук Дмитро МІСТО РІВНЕ У ДОКУМЕНТАХ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ 29-Ї КНИГИ ЗАПИСІВ)	262
Безпалько Владислав ШЛЯХЕТСЬКИЙ МАЄТОК НА ВОЛИНІ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVI СТ. У СВІТЛІ ФІСКАЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	265
Гончар Ольга НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ (МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ)	266

Березовський Олег УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПАРТІЯ В ДОРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	268
Сова Андрій ПЕЧАТКИ ПЛАСТОВИХ КУРЕНІВ НА ВОЛИНІ У 1920-х рр.	270
Долганов Петро УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	273
Постельжук Олександр КОНЦЕПТ УГОДОВСТВА У ПРАЦЯХ СУЧАСНИКІВ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ	278
Багрій Тетяна СУЧАСНА ЧЕСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ПРО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1918 – 1938 рр.).	281
Дебенко Василь, Кобильник Роман АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	284
Бунечко Сергій НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ 1918–1939: ЗАХІДНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	286
Рябчикова Фаїна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. КРАВЧЕНКА (1920–1931 рр.)	289
Ладига Олександр СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬК У БОЯХ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ (1941 – 1944 рр.)	292
Нечипорук Олена О. М. АПАНОВИЧ: «БЕРЕГІНЯ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ»	294
Jusupović Adrian AUTORYTET W TEKŚCIE HISTORYCZNYM	296
Науменко Мирослава УКРАЇНСЬКО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ)	298
Осаволюк Юлія СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГРУШЕВСЬКІАНА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	301
Циганчук Анатолій, Циганчук Ксенія ПРО ІСТОРИЧНУ СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	304
Полович Олег ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	306
Білявцева Ольга УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	308
Грипич Світлана СПІВПРАЦЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ (РІВНЕНСЬКА ФІЛІЯ) ІЗ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ РДГУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА	311
Троян Сергій НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ : СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА ВІЗІЯ	313
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	314
ЗМІСТ	317

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В. Б. Самсонюк, В. Ю. Кравчук**

Обкладинка – **Г. В. Волохов**

Підписано до друку 25.11.2011 р. Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow.
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Замовлення №108/1

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Толстого, 3, тел. (0362) 22-41-20

А–43 **Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:** Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

ББК 63.3(4Укр)
УДК 94(477)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011